

2023-11-30

Remissvar ”Framtidens yrkeshögskola – stabil, effektiv och hållbar SOU 2023:31”

Sammanfattning

Almega välkomnar betänkandet Framtidens yrkeshögskola - stabil, effektiv och hållbar. Vi ställer oss bakom Svenskt Näringslivs remissvar och vill därutöver anföra följande.

Utredningen beskriver väl framväxten av Yrkeshögskolan. Den svarar på direktiven om hur yrkeshögskolans roll i utbildningssystemet ska förtydligas och vilka förutsättningar som behöver uppfyllas för fortsatt utveckling av utbildningsformen.

Utredningen visar att yrkeshögskolans särart med den starka kopplingen till näringslivet och arbetslivet lagt grunden till den stora efterfrågan på att anställa studenterna när utbildningarna är klara. Särarten eller YH-modellen har vunnit stort förtroende både i näringslivet och bland allmänheten. Genom att hålla fast vid och utveckla särarten kan yrkeshögskolan fortsätta att expandera med bibehållen hög kvalitet.

Almega vill se en större expansion av yrkeshögskolan än vad utredaren föreslår. Ingenting tyder på att behoven av yrkeskompetens kommer minska i framtiden och därför behöver yrkeshögskolan fortsätta att växa. Utredningen föreslår en expansion med 35 procent på tio år fram till 2033. Risken är stor att den är helt otillräcklig. Almega föreslår därför att en expansion på 50 procent uppnås redan år 2030.

Ska yrkeshögskolan kunna växa med bibehållen och ännu starkare kvalitet behöver ersättningarna till utbildningsanordnarna öka. Schablonersättningarna har inte höjts sedan 2018 och de senaste årens kostnadsökningar gör att det finns risker för besparingar som drabbar utbildningskvaliteten. Almega föreslår höjda schabloner och att schablonerna indexregleras med årlig uppräknings av ersättningarna.

Yrkeshögskolans särart innebär att arbetsmarknadens behov styr utbudet av utbildningar. Vi delar utredningens uppfattning att alla utbildningar ska prövas kontinuerligt. För utbildningar till yrken inom samhällskritisk infrastruktur bör maximalt antal utbildningsomgångar beviljas vid tilldelning. För att fortsätta bidra till klimatomställningen i Sverige är det särskilt angeläget att den statliga finansieringen av investeringstunga utbildningsmiljöer och övningsanläggningar skyndsamt ses över.

Kapitel 4. Ett gemensamt system för ansökan och behörighetsprov för grundläggande behörighet

Utredningen föreslår att Myndigheten för Yrkeshögskolan ska ansvara för ett samordnat system för grundläggande behörighetsgranskning med målet att en sökande skall få samma bedömning oavsett anordnare. Detta förutsätter åtkomst till betygsdatabas. Samt ett gemensamt prov för att pröva individer som saknar dokumentation för grundläggande behörighet.

Vidare föreslår utredningen att en sökande till ett program motsvarande heltidsstudier bara kan tacka ja till en erbjuden studieplats. Detta för att förhindra att sökande håller flera platser och att platser blir outnyttjade i systemet, samt att reserver tidigare kan erhålla erbjudande om plats.

Flera utbildningsanordnare inom Almega Utbildningsföretagen har på eget initiativ startat ett samarbete kring antagning, i väntan på ett gemensamt system. De utbildningsanordnare som deltog i Almega Utbildningsföretagens initiativ kunde enbart anta varje enskild student till en av företagets utbildningar. Detta ledde till snabbare information till studenterna och att administrationen runt ansökningarna minskade betydligt.

Reservantagningen i början av terminen blev effektivare och det ledde till att fyllnadsgraden på utbildningarna ökade. Anordnarna hade enbart positiva erfarenheter av den nya antagningsmodellen.

Inom ramen för förstudien är lärdomarna från initiativet särskilt intressanta.

Almega stöder förslaget att prov ska kunna göras för grundläggande behörighet för de som är äldre än 24 år och saknar betyg i gymnasieskolans kärnämne. Det första försöket gav ett lyckat resultat såtillvida att provet fungerade och att överraskande många blev godkända.

Med tanke på vad Högskoleprovet betytt för rekryteringen till högskola och universitet finns det all anledning att vara positiv till ett behörighetsprov, särskilt eftersom det syftar till att få fler att få fler sökande till yrkeshögskolan. Ett behörighetsprov har dessutom den önskvärda effekten av att sprida kännedom om utbildningsformen till prioriterade målgrupper.

Konkret föreslås att en förstudie genomförs av Myndigheten för yrkeshögskolan, Myndigheten för digital förvaltning och Universitets- och högskolerådet. Almega välkomnar förslaget och Utbildningsföretagen är beredda att bidra konstruktivt i förstudien.

Kapitel 6. Vissa frågor om examina och progression

Det livslånga lärandet kräver ökad rörlighet mellan utbildningssystemen. En röd tråd i utredningen är hur fler av de som studerat på högskola också ska kunna gå över till yrkeshögskolan för att få en YH-examen. Almega uppskattar utredningens angreppssätt och stöder de förslag utredningen lägger fram. Vi stöder de förslagen som underlättar rörlighet från högskolan till yrkeshögskolan genom att tidigare högskolestudier ska kunna ligga till grund för en kvalificerad yrkeshögskoleexamen. Det är också positivt att särskilda förkunskaper ska vara meriterande för en examen.

Utredningen berör inte så mycket den potential som finns i att ännu fler som gått gymnasieskolans yrkesprogram kommer att vilja studera på yrkeshögskolan. Men här blir förslagen om ytterligare

möjligheter till validering av redan befintliga kunskaper och en fortsatt utbyggnad av YH-flex systemet angelägna.

Det behövs flera mått på resultat och kvalitet

Närmare 24 000 examinerades från ett YH-program 2022. Det var rekord för yrkeshögskolan. Dock var examinationsgraden lägre än tidigare i genomsnitt 67 procent. Det är givetvis inte bra att examinationsgraden sjunker. Här har utbildningsanordnare, branscherna och arbetsgivarna ett stort ansvar att fortsätta att fortsätta arbetet med att förklara värdet av att fullfölja utbildningen och ta examen.

Examinationsgraden mäts utifrån samtliga som påbörjar en utbildning. Det är vanligt att utbildningsanordnare gör överintag och antar betydligt fler studenter än vad man får betalt för. Samtidigt är det centrala med yrkeshögskolans utbildningar att de möter företagets behov av arbetskraft. Examinationsgraden som mäter kvaliteten i utbildningarna och genomströmningen av studerande säger alltså mindre om hur väl företagets kompetensbehov tillgodoses. Därför är det viktigt med fler mått på prestation än examinationsgrad. Det är önskvärt att det finns ett mått på hur många studerande som tar examen i förhållande till antalet betalda platser på utbildningen.

Vi föreslår därför att ett Myndigheten för Yrkeshögskolan också får i uppdrag att ta fram ett sådant prestationsmål.

Med detta sagt är det viktigt att det finns flera resultatmått som behöver redovisas. Bland resultatmått tillhör effektmålet de viktigaste. Effektmåttet svarar på vad YH-utbildningen leder till. Här visar det sig att yrkeshögskolan är en mycket lönsam investering. Redan efter i genomsnitt 3,5 år genererar en person med yrkeshögskoleexamen högre intäkter för samhället än kostnaderna för utbildningen.¹

Bidragande till den sjunkande examinationsgraden är den höga inflationen och de allmänna kostnadsökningarna som gjort det tuffare ekonomiskt för vuxna att studera mitt i livet. Utbildningsanordnare märker också av att ohälsan bland studerande ökar. Därför är det fortsatt viktigt med de individuella pedagogiska stöd som finns inom yrkeshögskolan.

Kapitel 7. Långsiktiga förutsättningar och mer stadigvarande utbud

Almega anser att YH-modellen i sig skapar långsiktiga förutsättningar för att möta näringslivets kompetensbehov. Ansökningsförfarandet som bygger på utbildningsanordnarnas förankring i näringslivet gör att utbildningarna svarar upp mot aktuella kompetensbehov. Myndigheten har redan idag möjligheten att bevilja utbildningar i upp till sex omgångar. Det är angeläget att utbildningar som leder till yrken inom samhällskritisk infrastruktur med stadigvarande stora kompetensbehov tex järnvägsbranschen ges så långsiktigt stabila förutsättningar som möjligt.

Vi vill i sammanhanget lyfta fram att Myndighetens för Yrkeshögskolans bedömningar, analyser och prognoser av behovet av nya utbildningsplatser fungerar väl idag. Framförallt har arbetet med upp till 60 områdesanalyser varje år lett till ett föredömligt prognosarbete. Analyserna inhämtar både underlag från statliga myndigheter som Arbetsförmedlingen och SCB och har därtill kontakter med arbetsmarknaders parter och berörda branschorganisationer.

¹ Yrkeshögskolan – en lönsam investering. Jonas Jegers. Utbildningsföretagen 2022.

Både omställningsorganisationerna, arbetsgivarorganisationer och fackföreningar gör i allt högre utsträckning egna bedömningar av näringslivets kompetensbehov. Myndigheten bör i framtiden ta dessa nya undersökningar och branschrapporter i beaktande.

Behov finns däremot att se över hur finansieringen av utbildningar som har behov av särskilt dyra anläggningar ska se ut. Detta är viktigt för att både kunna erbjuda ett tillräckligt utbud av utbildningsplatser och för att göra det attraktivt för flera utbildningsanordnare att ansöka om att starta utbildningar.

För branscher med behov av övningsanläggningar blir frågan om statens stöd till investeringstunga utbildningsmiljöer särskilt angelägen. Utredningen föreslår att det bör utredas särskilt hur staten kan bidra till att sådana miljöer skapas.

Almega vill understryka att de branscher som har behov av övningsanläggningar redan idag har stora kompetensbehov. Det gäller till exempel järnvägsbranschen som till exempel har behov av övningsanläggningar för att utbilda signaltekniker. Hur finansieringen av investeringstunga övningsanläggningar ska lösas bär därför utredas skyndsamt.

Kapitel 15. Yrkeshögskolan i framtiden

Även om antalet utbildningsplatser i yrkeshögskolan fördubblats åren 2014-2023 kommer behoven av ännu fler platser att fortsätta växa de kommande åren. Eftersom yrkeshögskolan utbildar till företagets faktiska kompetensbehov riskerar alla de branscher som förlitar sig på yrkeshögskolan att drabbas om expansionen inte fortsätter. Idag beviljas inte ens en majoritet av ansökningarna till yrkeshögskolan. Bakom varje ansökan finns företag med kompetensbehov. Behov som riskerar att inte tillgodoses när utbildningarna inte genomförs.

I genomsnitt går det idag två sökande på varje utbildningsplats samtidigt som alltså bara en minoritet av utbildningarna beviljas.

Tack vare det nya huvudavtalet på svensk arbetsmarknad får anställda goda ekonomiska villkor när de vill studera. Redan idag är yrkeshögskolan den vanligaste utbildningsformen bland de som får omställningsstudiestöd. De närmaste tre åren ska antalet studerande som får omställningsstudiestödet flerdubblas vilket kraftigt ökar efterfrågan på yrkeshögskoleplatser.

Flera förslag i utredningen, se kapitel 6, möjliggör för fler högskolestuderande att komma över till yrkeshögskolan i framtiden. Sammantaget pekar alla dessa faktorer på att Yrkeshögskolan bör fortsätta att expandera kommande år.

I kapitel 15 Yrkeshögskolan i framtiden sammanfattar utredningen vilka principer för expansionen som bör vara vägledande. Almega anser att just dessa principer bör vara vägledande för den kommande expansionen. Däremot invänder vi mot den alltför måttliga expansionstakt som utredningen föreslår.

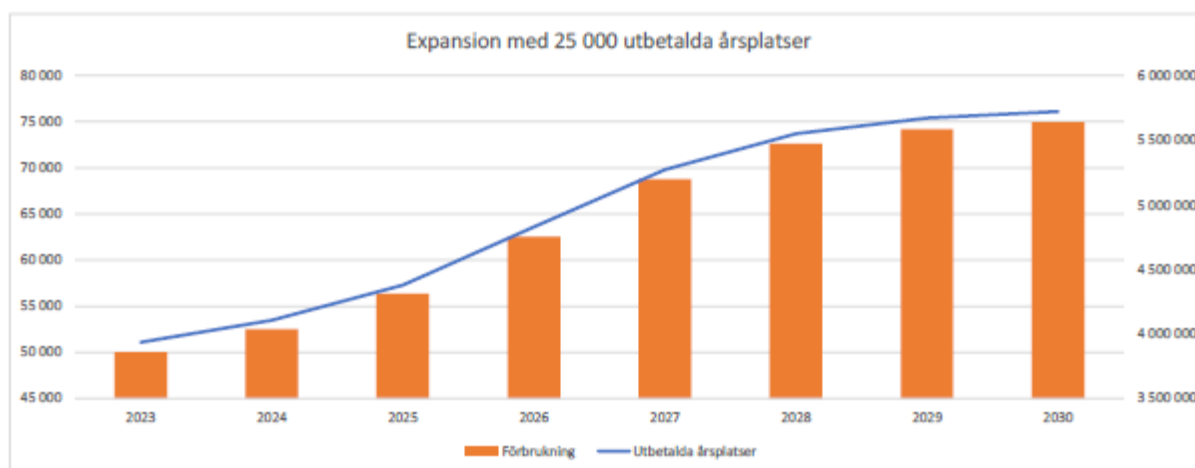
Vi ser istället att näringslivets kompetensbehov fortsatt kommer att växa de kommande åren. Almega föreslår därför att yrkeshögskolan bör växa med 25 000 nya platser åren 2024-2030. Förslaget överensstämmer med ett av alternativen i Myndigheten för Yrkeshögskolans budgetunderlag 2024-2026.

Som framgår av förslaget är det angeläget att antalet utbildningsplatser ökar 2025-2028. En expansion de åren sammanfaller också med ett förväntat kraftigt ökat antal nya studerande med omställningsstudiestöd.

Tabell 7. Expansion med 25 000 årsplatser fram till 2030.

Anslag 16 01 019	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Tkr	Utfall	Prognos	Beräknat	Beräknat	Beräknat	Beräknat	Beräknat	Beräknat	Beräknat
Ingående prognos	3 780 000	3 784 000	3 826 000	3 760 000	3 742 000	3 769 000	3 792 000	3 787 000	3 772 000
Expansion			133 000	468 000	919 000	1 326 000	1 571 000	1 688 000	1 755 000
Allmän kostnadsökning		76 000	79 000	85 000	93 000	102 000	107 000	109 000	111 000
Ny prognos på resursförbrukning		3 860 000	4 038 000	4 313 000	4 754 000	5 197 000	5 470 000	5 584 000	5 638 000

Diagram 1. Expansion med 25 000 årsplatser fram till 2030.

Källa: Myndigheten för Yrkehögskolan. Budgetunderlag 2024-26, sidan 13.

Avslutningsvis vill vi lyfta upp två viktiga finansieringsfrågor för yrkehögskolan. För det första för att säkerställa kvaliteten i samtliga utbildningar krävs skäliga och inflationsjusterade ersättningar. Men ersättningarna till utbildningsanordnarna har inte höjts sedan 2018. Problemet är att när ersättningarna inte ökar i samma takt som de allmänna prisökningarna så riskerar det i längden att drabba kvaliteten i utbildningarna. En del av kostnaderna utgörs av utbildningskonsulter. För att kunna erbjuda utbildning av bästa kvalitet behöver utbildningsanordnarna kunna anlita de mest meriterade utbildarna.

Almega föreslår därför att ersättningarna indexregleras och räknas upp årligen.

För det andra är den statliga momskompensation som utgår till utbildningsanordnare vid köp av kurser från branschexperter alltså en tillfällig lösning. Vi menar att momskompensationen i grunden inte täcker de merkostnader som utbildningsanordnarna har utan det finns behov av en långsiktig lösning på momsfrågan för Yrkehögskolan. Vi föreslår även att momsfrågan för utbildningsanordnarna ses över.

För Almega

Fredrik Östbom
Näringspolitisk chef

Per Hammar
Branschchef Almega Utbildningsföretagen